

Janusz Wilk

Katowice

janusz.wilk@katowicka.pl

ORCID: 0000-0002-6488-527X

DOI: <https://doi.org/10.12775/BPTh.2025.016>

18 (2025) 3: 343–356

ISSN (print) 1689-5150

ISSN (online) 2450-7059

Bóg jako najlepsze dobro dla człowieka (Ps 16[15],2) Aspekt biblijno-duchowy

God as the Utmost Good for Man (Ps 16:2): The Biblical and Spiritual Aspects

Abstrakt. W artykule podjęto analizę wyznania psalmisty, które utrwalił w Ps 16,2. Główny akcent studium został położony na możliwości interpretacyjne użytego w tym wyznaniu terminu טוֹבָה („dobro”, „szczęście”, „pomyślność”). Zaproponowano dwie, niesprzeczne z sobą drogi jego rozumienia: w aspekcie ekonomicznym oraz w aspekcie osobowym. Obydwie odnoszą się do Boga. Pierwsza prowadzi do spojrzenia na Boga jako dobroczyńcę, a druga jako na najwyższe dobro.

W kontekście tego wyznania zasygnalizowano również zagadnienie szczęścia człowieka. Przyjmując bowiem drugą drogę interpretacyjną (aspekt osobowy), otrzymujemy ogólną charakterystyką szczęśliwego człowieka, dla którego źródłem szczęścia jest jedynie Bóg.

Abstract. The article undertakes to analyze the psalmist's profession included in Ps 16:2, with the main emphasis put on the interpretative scope of the Hebrew term טוֹבָה (“good,” “happiness,” “prosperity”) used in this line. Two compatible ways of understanding it are proposed, including the economic aspect as well as the personal one. Both of them relate to God. The former leads to viewing God as a benefactor, whereas the latter – as the utmost good.

What is also referenced in the context of this profession is the topic of human happiness. By adopting the second interpretative path (the personal aspect), one arrives at a general characteristic of a happy man, the source of whose happiness is God alone.

Słowa kluczowe: Psalm 16, dobroczyńca, najwyższe dobro, szczęście.

Keywords: Psalm 16, benefactor, utmost good, happiness.

Psalm 16 jest jak piękny, stary obraz, który pod wpływem upływu czasu i różnych prób jego renowacji został w znacznej mierze uszkodzony. Najbardziej jest to widoczne w pierwszych czterech wersach. Jest on modlitwą ufności, ujętą w ramy hymnu, o mądrościowej kolorystyce. Tworzy poetycki obraz wiary Boga, pogańskich zagrożeń, drogi ku śmierci oraz drogi ku życiu¹.

Pomimo dosyć krótkiego tekstu (jedenaście wersów), doczekał się on bogatej literatury przedmiotu. Wyraźnie dostrzegalne są w niej na trzy grupy tematyczne. Pierwsza dotyczy samego tekstu (zwłaszcza w. 2–4a), zarówno jego różnych wariantów, jak i problemów translatorskich². Druga podejmuje zagadnienie polaryzacji świętości (istoty Boga, wierności Bogu) i pogaństwa (zwrócenie się ku bóstwom)³. Trzecia, najobszerniejsza, skupia się na aspekcie mesjańsko-eschatologicznym⁴.

Tytułowe zagadnienie, które w naszej klasyfikacji literatury mieści się w grupie drugiej, zostało zasygnalizowane w dwóch tekstach o profilu katechetyczno-duszpasterskim: Jan Paweł II, *Psalm 16 – Bóg najwyższym dobrem*⁵ oraz Edward Zawiszeński, *Bóg najwyższym dobrem (Ps 16 Miktam Dawida)*⁶. Obydwa otrzymały ten sam tytuł, ale każdy z nich tylko w jednym zdaniu odnosi się do tytułowego zagadnienia, zwięźle omawiając cały psalm.

W niniejszym opracowaniu interesuje nas myśl wersu drugiego. Aby móc ją jak najlepiej dostrzec i zrozumieć proponujemy własne tłumaczenie całego Psalmu 16, zasygnalizujemy kwestię jego datacji i struktury oraz wyznaczymy możliwe interpretacje wyznania psalmisty, które utrwalił w wersji 2. Studium tego wyznania pragnie wesprzeć trud wzrastania w tym, co duchowe⁷.

¹ Por. Wilk 2013, 10–11.

² Jest to zagadnienie szeroko omawiane w każdym naukowym komentarzu do Księgi Psalmów. Zob. także szczegółowe prace na ten temat: Tournay 1988, 332–336; Hubmann 1983, 101–106; Leveen 1971, 48–58; Mowinckel 1957, 649–654.

³ Zob. np.: Verburg 2020, 759–764; Peels 2000, 239–251; Schedl 1964, 171–175; Zolli 1950, 149–150.

⁴ Zob. np.: Krawczyk 2006, 132–140; Mąkosa 2005, 125–136; Lemański 2004, 271–277; Seybold 1984, 121–129; Beuken 1980, 368–385 (autor analizuje wszystkie trzy grupy tematyczne); Quintens 1979, 233–242; Łach 1974, 169–182; Schmitt 1973, 229–248; Boers 1969, 105–110.

⁵ Katecheza została wygłoszona podczas audycji generalnej 28.07.2004 r. Jest ona dostępna z zasobach internetowych (np. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/audycje/ag_28072004/ [dostęp: 4.11.2024]) oraz Jan Paweł II, Benedykt XVI rozważają: Psalmy 2006, 29–30.

⁶ Zawiszeński 1996, 535–539.

⁷ Por. Chmielewski. 2002. „duchowość”. 226.

1. Przekład Psalmu 16 (15)⁸

¹ *Miktam⁹ Dawida*

Chroń mnie, o Boże, albowiem w Tobie jest moja ostoja.

² Mówię¹⁰ do Jahwe:

«Ty jesteś moim Panem –
moim dobrem, ponad które nie ma już nic».

³ W świętych¹¹, którzy są na ziemi
i w szlachetnych mam upodobanie.

⁴ Pomnażają swoje cierpienia ci,
którzy zwracają się ku obcym bogom,
ale ja nie będę dla nich składał ofiar z krwi,
a moje wargi nie będą wymawiać ich imion.

⁵ Jahwe – jesteś moim bogactwem i kielichem,
Ty czuwasz nad biegiem moich wydarzeń.

⁶ Sznurowi miernicze wyznaczyły dla mnie urodzajne tereny,
o tak, dziedzictwo moje jest bardzo piękne!

⁷ Będę wychwalał Jahwe, że wspiera mnie radą
i nawet w nocy poucza moje życie¹².

⁸ Zawsze stawiam Jahwe przed sobą
i dopóki On jest po mojej prawicy,
nic mną nie zachwieje.

⁹ Dlatego serce moje jest radosne,

⁸ Tłumaczenie własne na podstawie Biblia Hebraica Stuttgartensia 1990.

⁹ Zagadkowe określenie „Psalmów Dawidowych” (Ps 16,1; 56,1; 57,1; 58,1; 59,1; 60,1). LXX: στήλογραφία – dosł. „zapisywanie na steli /tablicy/”. Najczęściej rozumiany jako „napis”, „inskrypcja”, ale i „pieśń”, „modlitwa” – zob. מִקְטָם, w: Koehler, Baumgartner i Stamm 2008, I, 549.

¹⁰ Różnorodność lekcji: „powiesz”, „powiem”, „powiedziałem”.

¹¹ Święty (קדוש) jest Bóg (zob. Iz 6,3). W ST termin ten oznacza także tych, którzy są poświęceni Bogu lub żyją pobożnie (zob. także Ps 34,10).

¹² Dosł. wyrażenie כִּלְיָיִם oznacza „moje nerki”. W języku Biblii są one symbolem wnętrza człowieka, siedzibą i centrum życia oraz odczuwania (zob. np. Ps 73, 21; Jr 12, 2; Prz 23, 16).

weseli się moje wnętrze¹³
 i nawet moje ciało spoczywa bezpiecznie,
¹⁰ gdyż nie przekazesz mojej duszy do Szeolu
 i nie dopuścisz, aby Twój wierny pozostał w grobie¹⁴.
¹¹ Wskażesz mi drogę do życia,
 do pełni radości przed Twoim obliczem
 i do szczęścia na wieki po Twojej prawicy.

2. Data powstania

Nie posiadamy żadnych dokładnych informacji mogących wesprzeć naszą odpowiedź na pytanie o czas powstania psalmu i jego autora. Nawet nagłówek, czyli pierwszy komentarz psalmu, który może „prowadzić nas ku cnocie”¹⁵, nie jest precyzyjny. Zamieszczony w nim enigmatyczny termin מִקְרָאָה w całym Psalterzu występuje sześciokrotnie i to wyłącznie w zbiorze „Psalmów Dawidowych”. Czterokrotnie (Ps 56; 57; 59; 60) jest on utożsamiany z konkretnymi wydarzeniami z życia Dawida. Natomiast w Ps 16 (jak i Ps 58) brak jest takowych informacji.

Jego datacja rozciąga się od czasu końca królestwa, przez etap powrotu z wygnania babilońskiego, aż po czas powstania w późnym judaizmie środowiska *hasidim*, któremu przyszło konfrontować się z sektami i kultami misteryjnymi hellenizmu. Różne odniesienia do uroczystego świętowania: obecność Boga (w. 1.8.11), adoracja Boga w Jego świętym zgromadzeniu (w. 3), stanowcze odrzucenie bałwochwalstwa (w. 4), świadomość wiary jako daru – dziedzictwa (w. 5–6) oraz pewność ocalenia – zbawienia (w. 8–11), sugerują umieszczenie tego psalmu w przedwygnaniowej uroczystości celebrowanej w świątyni, a sam psalm rozumieć jako osobiste wyznanie tego, czym dla modlącego jest spotkanie z Bogiem w jerozolimskim sanktuarium¹⁶. Jeśli przyjmiemy tę hipotezę, to

¹³ Dosł. wyrażenie יְדִוְבֵךְ przekłada się jako „moja chwała”, „moja godność”.

¹⁴ Dosł. zwrot תִּשָּׂא תִּפְלִי תוֹאֲרֶל oznacza „aby zobaczył grób / jamę / dół”. LXX: ἰδεῖν διαφθοράν – „ogłądać skażenia”.

¹⁵ Grzegorz z Nyssy 2014, 17.

¹⁶ Por. Weiser 1984, 179. Istnieje hipoteza, że autorem psalmu miałby być nawrócony z kultu Baala Kananejczyk, który stał się gorliwym czcicielem Jahwe. Miałby on żyć w Królestwie Północnym za czasów Ozeasza. Psalmem tym wyraził swoje zaufanie wobec Jahwe, żyjąc w stałym zagrożeniu ze strony tych „którzy zwracają się ku obcym bogom” – zob. Dahood 1966, 87.

wspomniany już nagłówek mógłby być formą przypomnienia wierności Dawida jaką okazał Bogu pośród prześladowań ze strony króla Saula. Miałby on stanowić wzór dla wszystkich Izraelitów – zarówno tych z północy, których Asyryjczycy uprowadzili do niewoli, jak i tych z południa, którym coraz bardziej zagrażała już Babilonia¹⁷.

3. Wers 2 w strukturze całego psalmu

Pomimo trudności związanych z tekstem oryginalnym i jego przekładem, psalm otrzymał przejrzystą i harmonijną strukturę z wyraźną zależnością od siebie poszczególnych wersów.

Utwór inicjuje antyfona wprowadzająca (w. 1), znana także z innych psalmów (np.: Ps 7,2; 11,1; 31,2; 71,1). Odzwierciedla ona zaufanie psalmisty oraz dwukierunkowe działanie: Boga, który chroni człowieka oraz człowieka, który poleca się Bożej opiece. Corpus psalmu tworzą dwie części: w. 2–6 oraz w. 7–11, co graficznie można przedstawić w następujący sposób¹⁸:

- I. Antyfona wprowadzająca (w. 1)
- II. Pierwsza część poetycka (w. 2–6) – *wyznanie wiary*:
 - II.1. „Tak” dla Jahwe (w. 2): wyznanie pozytywne
 - II.2. „Nie” dla obcych bogów (w. 3–4): wyznanie negatywne
 - II.3. Ponowne „tak” dla Jahwe (w. 5–6): wyznanie pozytywne
- III. Druga część poetycka (wersy 7–11) – *ścieżki życia*:
 - III.1. Wprowadzenie z błogosławieństwem (w. 7)
 - III.2. Droga uwalniająca z grobu (w. 8–10)
 - III.3. Droga do pełni życia (w. 11)

Wers 2, z tematem Boga jako najlepszego dobra dla człowieka, ukierunkowuje myśl całej pierwszej sekcji. W opozycji do tego wyznania jest postawa bałwochwalcza, opisana w w. 4, a jego potwierdzeniem jest treść w. 3.5–6.

Sekcję drugą rozpoczyna wprowadzenie (w. 7), w którym psalmista dziękuje Bogu za rady i w ich konsekwencji za mądrość, którą został obdarzony.

¹⁷ Por. Łach i Łach 1990, 147.

¹⁸ Por. Ravasi 2007, 266. Propozycja innego podziału psalmu: I. Wprowadzenie (w. 1); II. Słowa znajomego (w. 2–4b); III. Pieśń zaufania (w. 4c–11) – por. Craigie i Tate 2004, 156.

Przez wyznanie to orant chce pokazać skąd czerpie pewność w kwestiach, które omawia w kolejnych wersach. Píše bowiem o sprawach, których doświadczyć można jedynie przechodząc przez bramę śmierci. Stojąc przed nią, dzięki Bożym pouczeniom potrafi opisać to, co jest za nią (zwłaszcza w. 10–11).

4. Wyznanie psalmisty zawarte w wersji 2

Wers 2 stanowi wyznanie wiary, energiczne oświadczenie (potwierdzenie), że Jahwe jest Panem psalmisty, a on chce być Jego wiernym sługą. Odnoszący się do Boga zaimek osobowy הָאֲנִי („ty”), to jednoznaczne i bardzo wyraźne podkreślenie tej relacji. Wers ten, to także osobiste odnowienie przymierza psalmisty ze swoim Bogiem. W Nim widzi zarówno swojego Pana, jak i jedyną możliwość osiągnięcia szczęścia, co uzewnętrznił przez wyrażenie טוֹבָהּ („moim dobrem”; „moim szczęściem”). Tego rodzaju sformułowanie w odniesieniu do Boga oznacza w pełni satysfakcjonującą relację dla osoby modlącej się (zob. Ps 73,1.28; 86,5.17; 119,68)¹⁹. Rzeczownik טוֹב określa bowiem dobro czynione przez kogoś (zob. np. Ne 2,18), dobre postępowanie (zob. 1 Sm 12,23), przyjacielski układ (zob. 2 Sm 2,6), a w opisie Boga podkreśla Jego dobroć, życzliwość oraz ukazuje Go jako źródło wszelkiego dobra i pomyślności człowieka (zob. Ps 65,12; 68,11). Definiuje ponadto szczęście i dostatek (zob. np. Ps 106,5; Koh 7,14)²⁰.

W wersji 2 dobro to można odczytać dwojako: rozumiane użytkowo (jako korzyść) oraz w sensie metafizycznym, posiadające sens i wartość samo w sobie. Interpretacja pierwsza dotyczy aspektu ekonomicznego, a druga – osobowego.

4.1. Aspekt ekonomiczny

Wyrażenie to rozumiemy jako dobro świadczone w zamian za inne dobro oraz dobro jako obdarowanie, bez jakichkolwiek zależności czy zobowiązań. W tym kontekście określenie „ekonomiczny” nie dotyczy wyłącznie wymiaru finansowego, bowiem dobrem tym może być także to, co dotyczy stanu intelektualno-duchowo-społecznego (np.: pocieszenie, powodzenie, awans, wyróżnienie, itd.). Przez określenie „ekonomiczny” chcemy wskazać na użyteczność osoby lub rzeczy²¹.

¹⁹ Por. Lorenzin 2008, 100.

²⁰ Por. הַטוֹב , w: Koehler, Baumgartner i Stamm 2008, I, 353; Höver-Johag 2003, 390–391.

²¹ Por. Maryniarczyk 2001, 614.

4.1.1. Dobro w zamian za inne dobro

Aspekt ten łączy się z założeniem, że psalm jest wyznaniem wiary i wierności (nowego) lewity. Tylko mężczyźni pochodzący z pokolenia Lewiego (syna Jakuba) mogli sprawować funkcje sakralne (zob. Lb 1,50; 3,6–9). Z tego powodu cieszyli się oni specjalnym statusem w narodzie: nie byli oni liczeni razem z innymi pokoleniami (zob. Lb 1,47–49; 4,1–49; 26,57–62), nie mieli swojego dziedzictwa w Izraelu, a przy podziale Kanaanu nie otrzymali żadnego terytorium (zob. Lb 18,20; Pwt 10,9; 18,1), gdyż ich dziedzictwem był Jahwe (zob. Joz 13,14. 33; 14,3–4; 18,7). Mogli natomiast korzystać z dziesięcin (zob. Lb 18,21–24), a jako miejsca bytowania wyznaczono im w różnych pokoleniach tzw. „miasta lewickie” wraz z przyległymi do nich pastwiskami (zob. Lb 35, 1–8; Joz 21, 1–42; 1 Krn 6, 39–66)²².

Lewita nieposiadający prawa do ziemi psalmem tym oznajmiał, że jego bogactwem i dziedzictwem jest sam Jahwe (w. 2.5–6). Jego dobrem jest wyłącznie Bóg (w. 2). Użyty w tym wersie rzeczownik *טובה* jest rodzaju żeńskiego, rzadko w tej formie stosowany w odniesieniu do Boga. Zazwyczaj jest On bowiem określany przez rzeczownik rodzaju męskiego *טוב* (zob. np. Ps 25,8; 34,9; 73,1; 86,5; 119,68; 135,3; 145,9; Lm 3,25). Rodzaj żeński, jak już wspomniano, w opisie Boga znalazł się Ps 65,12; 68,11 i to w kontekście ziemi. Tego rodzaju terminologicznie zestawienie może podkreślać duchowe bogactwo lewitów. Bez prawa do ziemi (brak dobra), posiadali oni szczególne prawo do relacji z Bogiem, wyrażanej przez kult świątynny (inne, uprzywilejowane dobro).

4.1.2. Dobro jako obdarowanie

Interesujące nas w wersie 2 zagadnienie dobra może być także postrzegane w znaczeniu szerszym, niezależnym od stylu życia i posługi lewitów. Tekst może stanowić świadectwo człowieka obdarowywanego jakąś formą dobra. Człowiek ten jest świadomy, że wszystko co osiągnął (nawet jeśli było to związane z jego osobistym, intensywnym trudem), nie jest jego zasługą, ale darem Boga. W takiej interpretacji leksem *טובה* otrzymuje znaczenie „dobroczyńca”. Przykład tego rodzaju tłumaczenia:

²² Por. de Vaux 2004, 375 (o lewitach: 373–386); Rubinkiewicz 1999, 157–165.

Mówię do HaSzem:

Ty jesteś moim Panem, moim dobroczyńcą, nikogo nie ma ponad Ciebie²³.

W tym kierunku egzegetycznym idą też niektóre żydowskie komentarze:

Król Dawid nie twierdzi, że zasługuje na to, by HaSzem obdarzył go dobrem. Uważa raczej, że wszystko, co HaSzem uczynił dla niego, jest przejawem Jego wielkiej miłującej dobroci (Raszi, Radak, *Mecudot*). Lub „dobro, którego doświadczam, pochodzi wyłącznie od Ciebie” (*Daat mikra*)²⁴.

Podkreślają one, że Bóg jest tym, który obdarza człowiekiem dobrem (różnymi darami), niczego w zamian nie pragnąc i niczego nie potrzebując. Dając, nie liczy na jakąkolwiek korzyść czy gratyfikację ze strony człowieka. Tego rodzaju postawę Boga wobec człowieka zaakcentował Orygenes w homilii do tego psalmu:

Jak więc byłeś ich Panem [Abrahama, Izaaka i Jakuba], tak też teraz jesteś szczególnie Moim Panem, ponieważ zechciałeś być Panem tych, którzy do Mnie należą. I podano powód, dla którego jest Jego Panem: „Ponieważ nie potrzebujesz dóbr moich”. Wszechmogący Bóg nie potrzebuje bowiem dóbr człowieka, ani nasze cnoty nie mają wpływu na rozwój Boga, gdyż Bóg nie wzrasta; cokolwiek jednak robimy i cokolwiek usiłujemy, przyjmuje od nas i gromadzi, aby nam oddać to, co otrzymał. [...]

Jedynie Bóg jest Panem, który potrzebuje służby swoich sług tylko po to, aby mieć sposobność do dawania więcej²⁵.

Życie w bliskości Boga (np. przez liturgię i osobistą pobożność, które kształtują podejmowane decyzje i styl życia), pozwala otwierać się na Boże dary. Uzdalnia do ich przyjęcia i właściwego z nich korzystania (zob. Mt 25,14–30; Łk 19,12–27). Zależność ta jest jednostronna, gdyż Bóg nie potrzebuje od człowieka żadnych dóbr, aby stać się szczęśliwym, człowiek natomiast do szczęścia potrzebuje dóbr od Boga²⁶.

²³ Pecaric 2022, 103.

²⁴ Tamże, 102.

²⁵ Orygenes i Hieronim 2004, 357.

²⁶ Por. Augustyn 1986, 15, 2.

4.2. Aspekt osobowy

Wyznanie psalmisty skierowane do Jahwe: „Ty jesteś moim Panem – moim dobrem, ponad które nie ma już nic” (w. 2), można również interpretować jako intensywne doświadczenie obecności Boga. Z tego wprowadzenia nie należy jednak wnioskować, jakoby lewici byliby pozbawieni głębokiej, duchowej więzi z Bogiem, a swoją pobożność opierali wyłącznie na kulcie zewnętrznym. Powyższy wers stanowiłby wtedy jedynie interesowne wyznanie, że Bóg „zastępuje” im dobra ziemskie i z konieczności wypełnia brak, który został im narzucony. Tymczasem tekst ten może posiadać całkiem inne przesłanie i stanowić świadectwo lewity o jego szczęściu, że co pewien czas, uczestnicząc w liturgii świątyni jerozolimskiej, doświadcza mistycznej wspólnoty z Bogiem („mystische Gottesgemeinschaft”)²⁷. Modlący się lewita-psalmista znajdował swoje dobro nie w darze ziemi, czy jakimkolwiek innym dobru materialnym lub duchowym (np. liturgii), ale w osobie Boga. Nie w „rzeczach” Bożych, ale w samym Bogu²⁸, co mona ująć w następujący sposób:

Wszelkie dobro człowieka nie tylko zależy całkowicie od Boga, ale najwyższe dobro – to Bóg²⁹.

Na tym etapie naszego studium pragniemy zaakcentować drugi aspekt odczytania tego wersu, a mianowicie aspekt osobowy, niezależnie od kulturowego czy etnicznego kontekstu powstania tego utworu³⁰. Człowiek otrzymał od Boga możliwość (łaskę) przeżycia (lub przeżywania) intensywnej relacji z Bogiem, aż po doświadczenie mistyczne. Czy Ps 16,2 jest opisem takiej rzeczywistości? Tego nie jesteśmy w stanie bezpośrednio ustalić, chociaż nie brak i takich głosów³¹. Doświadczenie mistycznego zjednoczenia z Bogiem jest zawsze wyłączną inicjatywą Boga, niczym niezasłużonym darem dla człowieka³². Pojmowanie

²⁷ Hossfeld i Zenger 1993, 108.

²⁸ Por. Alonso Schökel i Carniti 2014, 295.

²⁹ Krawczyk 2006, 134.

³⁰ Por. Alonso Schökel i Carniti 2014, 296–297.

³¹ Por. Franken 1954, 71–74.

³² W Biblii brak jest terminu *μυστικός*, którym określa się sposób poznania Boga i rzeczywistości nadprzyrodzonej, ale nie brak tekstów świadczących o tego rodzaju poznaniu i zjednoczeniu z Bogiem (np.: Wj 3,2; 33,10; Ps 18,12; 1 Krl 19,9–14; 1 Kor 2,12; 2 Kor 12,2–4; Ga 1,11–12.15–16; 2,1–2) – zob. Chmielewski 2002. „mistyka”. 536–537.

i przyjmowanie Boga jako najlepsze dobro sprzyja jednak duchowej bliskości (duchowemu zjednoczeniu) z Nim, a bliskość ta (zjednoczenie to) jest zawsze korzystne dla każdej innej formy dobra³³.

W tym ujęciu cały ten wers staje się modlitewnym wyznaniem wierności oranta wobec Boga („mówię do Jahwe”) i równoczesnym podkreśleniem, że wierność ta jest dla niego powodem szczęścia. Jakby chciał Bogu powiedzieć: „moje szczęście nie istnieje poza Tobą”, „dla mnie nie jesteś tylko największym dobrem w odniesieniu do innych dóbr, ale dobrem jedynym (zbawieniem), poza którym nie ma już nic”³⁴.

W wyznaniu tym mogą także wybrzmiewać pytania retoryczne, których adresatem jest Bóg: „czyż nie jesteś moim dobrem?” lub „czy moje szczęście nie jest w Tobie?” albo „poza Tobą nie ma dla mnie dobra / szczęścia”³⁵. Psalmista swoje życiowe spełnienie widzi w relacji z Bogiem, bardziej ceni komunie z Nim niż dary życia³⁶. Relacja ta wypełnia jego życie, nadając mu sens i siłę.

W duchowej lekturze wersu 2 Jahwe jest dla psalmisty „dobrem jedynym, poza którym nie ma już nic”. Miłość Boga jest w stanie uszczęśliwić jego ludzkie serce. Ponad nią nie ma już nic. Miłość stworzeń nie jest w stanie dorównać miłości do Stwórcy ani tym bardziej jej zastąpić. Jednakże Stwórca nie zastępuje istot, które stworzył, stąd w ostatnim członie wersu („moim dobrem, ponad które nie ma już nic”) nie należy doszukiwać się negacji świata stworzonego, czy ucieczki od spraw związanych z codziennym życiem. Komentując ten wers Évoche Beaucamp, stwierdził:

Nadmierny i czysto werbalny spirytualizm prowadzi do praktycznego materializmu. Chcąc ignorować świat, gdy myślisz o Bogu, w rezultacie ignorujesz Boga, żyjąc w świecie³⁷.

Dlatego wyznanie zawarte w tym wersie nie należy rozumieć jako negację świata stworzonego lub odrzucenie dobrych relacji międzyludzkich, ale raczej jako świadectwo psalmisty o jego szczęściu, którego doświadcza dzięki duchowej więzi z Jahwe. Więź ta przewyższa wszelką korzyść jaką dostarczają dobra ma-

³³ Por. Franken 1954, 37–39.

³⁴ Por. Weiser 1984, 180.

³⁵ Por. Alonso Schökel i Carniti 2014, 297.

³⁶ Por. Kraus 2003, 263.

³⁷ Beaucamp 1991, 958.

terialne i kulturowo-intelektualne. „Przewyższa” nie oznacza jednak „pogardza” lub „odrzuca”.

Podsumowanie

Wers drugi Psalmu 16 jest świadectwem człowieka (lewity lub kogoś spoza tego grona), który przeżył intensywne doświadczenie Boga. To doświadczenie mogło urzeczywistnić się w uroczystej liturgii świątyni jerozolimskiej lub poza nią. W tym drugim przypadku wers ten byłby ogólną charakterystyką szczęśliwego człowieka, który źródło swojego szczęścia odnajduje jedynie w Bogu.

Wypowiedź psalmisty zawarta w tym wersie to także wyznanie wiary i odzwierciedlenie życia według przykazania miłości Boga (zob. Pwt 6,4–5). Dla oranta Bóg jest jedynym Panem. Wyznanie to nie opiera się jednak na niewolniczej czy jurydycznej zależności psalmisty od Boga, ale na pojmowaniu Boga jako יהוה, co w rozumieniu naszego studium oznacza dobroczyńcę lub najwyższe dobro. Psalmista dzieli się z tym doświadczeniem z Bogiem, opisuje siebie wobec swego Pana. I jest to opis, który w dalszej części utworu będzie zmierzał ku szczęściu wiecznemu, plastycznie zobrazowanemu przez życie po prawicy Boga (w. 11).

Psalmista pozostawił kolejnym pokoleniom ludzkości tekst, będący jego osobistym, subiektywnym świadectwem szczęścia. Nie pozostawił jednak żadnych wskazówek, w jaki sposób doszedł (dojrzał) do tego rodzaju wyznania. W rozumieniu współczesnym powiemy, że każdy człowiek musi sam „wydeptać” swoją drogę ku Bogu, ale świadectwo autora tego psalmu może stać się transcendentalną (obiektywną i powszechną) zapowiedzią takiej możliwości. Człowiek, dla którego Bóg jest najlepszym dobrem, nie przestaje być człowiekiem ze wszystkimi jego pozytywnymi i negatywnymi przypadłościami, ale staje się człowiekiem żyjącym pełnią życia. Doświadczenie dobra jest bowiem wpisane w ludzką egzystencję (zob. Koh 6,3). Wpisał się w nią bowiem Ten, który prawdziwie (jedynie) jest dobry (zob. Mt 19,17; Mk 10,18; Łk 18,19).

Bibliografia

Biblia Hebraica Stuttgartensia. 1990⁴. Oprac. Elliger, Karl. Rudolph, Wilhelm i Weil E., Gerard, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

- Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*. 1979. Oprac. Rahlfs, Alfred. vol. 1–2. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- Alonso Schökel, Luis i Carniti, Cecilia. 2014⁵. *Salmos I. Traducción, introducciones y comentario* (Nueva Biblia Española). Estella (Navarra): Editorial Verbo Divino.
- Augustyn, *Objaśnienia Psalmów (Ps 1–36)*. 1986. Przekł. i wstęp Jan Sulowski. Oprac. Emil Stanula (Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy, 37). Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Beaucamp, Évode. 1991. *Dai Salmi al „Pater”. Commento teologico-spirituale al Salterio*, trad. Elena de Rosa, Luigi Rosadoni i Vetralla da Giuseppe. Cinistello Balsamo (Milano): Edizione Paoline.
- Beuken, Willem A. M. 1980. „Psalm 16: The Path to Life.” *Bijdragen* 41 (4): 368–385.
- Boers, H.W. 1969. „Psalm 16 and the historical origin of the Christian faith, *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft* 60 (1–2): 105–110.
- Chmielewski, Marek. 2002. „duchowość”. W *Leksykon duchowości katolickiej*, red. tenże, 226–232. Lublin–Kraków: Wydawnictwo M.
- Chmielewski, Marek. 2002. „Mistyka”. W *Leksykon duchowości katolickiej*, red. tenże, 536–542. Lublin–Kraków: Wydawnictwo M.
- Craigie, Peter C. i Tate, Marvin E. *Psalms 1–50*. 2004² (Word Biblical Commentary, 19). Nelson Reference & Electronic.
- Dahood, Mitchell. 1966. *Psalms I (1–50). A New Translation with Introduction and Commentary* (The Anchor Bible, 16). Garden City–New York: Doubleday & Company, Inc.
- Franken, Hendricus J. 1954. *The mystical communion with Jhwh in the Book of Psalms*, Leiden: E.J. Brill.
- Grzegorz z Nyssy. 2014. *O tytułach psalmów*, wstęp, tłum., przypisy Marta, Przyszychowska (Źródła Myśli Teologicznej, 72). Kraków 2014: Wydawnictwo WAM.
- Hossfeld, Frank-Lothar i Zenger, Erich. 1993. *Die Psalmen I (Psalm 1–50)* (Die Neue Echter Bibel, 29). Würzburg: Echter Verlag.
- Höfer-Johag, I. 2003. *טוֹב / טוֹבָה*. W: *Grande Lessico dell’Antico Testamento*, a cura di G. Johannes Botterweck, Helmer Ringgen, ed. italiana a cura di Pier Giorgio Borbone, trad. Franco Ronchi. Brescia: Paideia Editrice: 367–394.
- Hubmann, Franz D. „Textgraphik und Ps 16, 2–3.” *Vetus Testamentum* 33 (1): 101–106.
- Jan Paweł II, *Benedykt XVI rozważają: Psalmi*. 2006³. wpraw. Waldemar Chrostowski. Iza-belin–Warszawa: Rosikon Press.
- Koehler, Ludwig, Baumgartner, Walter i Stamm, Johann, J. 2008. *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, red. nauk. wyd. polskiego Przemysław Dec, t. I–II. (Prymasowska Seria Biblijna, 30). Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Kraus, Hans-Joachim. 2003⁷. *Psalmen. 1. Teilband Psalmen 1–59* (Biblischer Kommentar Altes Testament, XV/1). Neukirchener–Vluyn: Neukirchener Verlag.

- Krawczyk, Roman. 2006. „Ps 16 – Bóg panem życia i śmierci.” *Kwartalnik Pastorski Diecezji Siedleckiej* 4 (2): 132–140.
- Lemański, Janusz. 2004. „Sprawisz, abym ożył” (Ps 71, 20b). *Źródła nadziei na zmartwychwstanie w Starym Testamencie* (Uniwersytet Szczeciński. Rozprawy i Studia, 532). Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Leveen, Jacob. 1971. „Textual Problems in Psalms.” *Vetus Testamentum* 21 (1): 48–58.
- Lorenzin, Tiziano. 2008³. *I Salmi. Nuova versione, introduzione e commento* (I Libri Biblici. Primo Testamento, 20). Milano: Paoline.
- Łach, Stanisław (opracowanie) i Łach, Jan (przygotowanie do druku). 1990. *Księga Psalmów. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz, ekskursy* (Pismo Święte Starego Testamentu VII/2). Poznań: Pallottinum.
- Łach, Stanisław. 1974. „Szczęście Mesjasza po śmierci.” W *Mesjasz w biblijnej historii zbawienia*, red. Stanisław Łach, Marian Filipiak (Rozprawy Wydziału Teologiczno-Kanonicznego, 35), 169–182. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Maryniarczyk, Andrzej. 2001. „Dobro”. W *Powszechna encyklopedia filozofii*, red. Andrzej Maryniarczyk, t. II, 614–626. Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu.
- Mąkosza, Paweł. 2005. „Psalm 16 a idea życia wiecznego w starym Testamencie.” *Studia Diecezji Radomskiej* 7: 125–136.
- Mowinckel, Sigmund. 1957. „Zu Psalm 16, 2–4.” *Theologische Literaturzeitung* 82 (9): 649–654.
- Orygenes i Hieronim 2004, *Homilie o Księdze Psalmów*, przekł. Stanisław Kalinkowski (Źródła Myśli Teologicznej, 32). Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Pecaric, Sacha. 2022. *Księga Psalmów z tradycyjnymi żydowskimi komentarzami*, t. 1 (Ps 1–50), tłum., wstęp i wybór komentarzy. Kraków: Tora Pardes.
- Peels, Hendrik G.L. 2000. „Sanctorum Communio vel Idolorum Repudiatio? A Reconsideration of Psalm 16, 3.” *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 112 (2): 239–251.
- Quintens, Werner. 1979. „Le chemin de la vie dans le Ps 16.” *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 55: 233–242.
- Ravasi, Gianfranco. 2007. *Psalmy*, t. I: *Wprowadzenie i Psalmy 1–19 (wybór)*, przekł. Patrycja Mikulska. (Zgłębiać Biblię). Kraków: Wydawnictwo Salwator.
- Rubinkiewicz, Ryszard. 1999. „Lewici”. W *Życie religijne w Biblii*, red. Gabriel Witaszek, 157–165. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Schedl, Claus. 1964. „»Die Heiligen« und die »Herrlichen« in Psalm 16, 1–4.” *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 76 (2): 171–175.
- Schmitt, Armin. 1973. „Ps 16, 8–11 als Zeugnis der Auferstehung in der Apg.” *Biblische Zeitschrift* 17 (2): 229–248.

- Seybold, Klaus. 1984. „Der Weg des Lebens. Eine Studie zu Psalm 16.” *Theologische Zeitschrift* 40 (2): 121–129.
- Tournay Raymond J. 1988. „Le Psaume 16, 1–3.” *Revue Biblique* 95 (3): 332–336.
- Vaux de, Roland. 2004. *Instytucje Starego Testamentu*, przekł. Tadeusz Brzegowy, t. I–II. Poznań: Pallottinum.
- Verburg, Jelle. 2020. „The Libations of Blood in Psalm 16:4.” *Vetus Testamentum* 70 (4–5): 759–764.
- Weiser, Artur. 1984. *I Salmi. Parte prima: Ps. 1–60. Traduzione e commento*, trad. Enzo Gatti. (Antico Testamento, 14). Brescia: Paideia Editrice.
- Wilk, Janusz. 2013. „Psalm 16. O wierze i życiu.” *Apostolstwo Chorych* 8: 10–11.
- Zawiszewski, Edward. 1996. „Bóg najwyższym dobrem (Ps 16 Mikdam Dawida).” *Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej* 5 (9): 535–539.
- Zolli, Eugenio. 1950. „Die Heiligen in Ps 16.” *Theologische Zeitschrift* 6 (2): 149–150.